

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1151
İslâm Medeniyetinin Çin Kültürü
Üzerine Etkileri (618-1644)
Dr. Aziz Musa PARLAKYİĞİT

Yayın Koordinatörü
Murat AYDEMİR
Tashih
Dilek DOĞAN
Kapak Tasarım
Sevgi EĞRİBAŞ
İç Tasarım
R. Ahmet AKAY

ISBN: 978-625-428-257-7

1. Baskı, Nisan 2023, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 14.07.2022
tarih ve 170 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

Bu eserin ilmi / edebi redaksiyonu İLKSAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.

Yayıncı Sertifika No: 48058

Ostim OSB Mh. 1256 Cd. No:11
Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

İSLÂM MEDENİYETİNİN
ÇİN KÜLTÜRÜ
ÜZERİNE ETKİLERİ
(618-1644)

DR. AZİZ MUSA PARLAKYİĞİT

ÖZ GEÇMİŞ

1956 yılında Ankara'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitiminden sonra imkânsızlık nedeniyle 1 yıl Ticaret Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğünde memurluk yaptı. ODTÜ Mühendislik Fakültesinde okurken bilgisayar merkezinde 4 yıl öğrenci asistanı olarak çalışmış ve Akşam Sanat Okulu Elektronik Bölümü'nü tamamlamıştır. 6 yıl çeşitli elektronik cihazların üretim ve satışını yapmıştır. ODTÜ'de asistan olarak yüksek lisans ve doktorasını tamamlamıştır. Bilgisayar programlarıyla matematik modelleme konusundaki doktorası için bir süre İngiltere Leeds Üniversitesinde bulunmuştur. Doktora sonrası üniversiteden ayrılmış ve 1989 yılında Parlakyiğit İnşaat Şirketi'ni kurmuş, çeşitli binaların anahtar teslimi yapımını üstlenmiştir. Bilgisayarla inşaat çözümü konusunda 10 yıl çalışmıştır. IDC (International Drilling Company), IMC (International Mining Company), Hayteks Tekstil ve Teknik Mesa Forklift şirketlerini kurmuş ve genel müdür olarak yönetmiştir.

İş hayatı yanında ODTÜ Bilgisayar Ağları, ODTÜ İşletme, Siyasal Bilgiler İktisat yüksek lisans derecesi ve DTCF'de, Pekin ve Shenzhen Üniversitelerinde Çin dili eğitimi almıştır. Son doktorasını Ankara İlahiyat Fakültesinde 2020 yılında bitirmiştir. İstanbul'da Parlakyiğit İnşaat Şirketi'nin sahibi olan Aziz Parlakyiğit evli ve 4 çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

■

KISALTMALAR	IX
ÖN SÖZ	XIII
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Yöntemi	6
B. Araştırmanın Amacı	7
C. Araştırmanın Önemi	7
D. Verilerin Analizi	8
E. Araştırmada Kullanılan Kaynaklar	9
1. Çin Tarih Kaynakları.....	9
2. Diğer Önemli Kaynaklar.....	11
F. Çin Tarihi ve Çin Müslüman Tarihi Konusunda Araştırma Yapmanın Zorlukları	13

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİN COĞRAFYASI, TARİHÇESİ, TOPLUMU VE DİNLERİ

A. Çinlilerin Yaşadığı Coğrafya, Tarihçe ve Toplum	21
1. Coğrafya ve Toplum.....	21
2. Tarihçe.....	23
a) Xia ve Shang Hanedanlıkları.....	23
b) Zhou Hanedanı.....	25
c) Qin (Çin) Hanedanı Dönemi (MÖ 221-206).....	26
d) Han Hanedanı Dönemi (MÖ 206 - MS 220).....	27
e) Wei Jin Hanedanı Dönemi (220-589).....	28
f) Sui Hanedanı Dönemi (581-618).....	29
g) Tang Hanedanı Dönemi (618-907).....	30
h) Beş Sülale Dönemi (907-960).....	31
i) Song Hanedanı Dönemi (960-1279).....	32
j) Yuan Hanedanı Dönemi (1271-1368).....	34

k) Ming Hanedanı Donemi (1368-1644).....	35
l) Qing Hanedanı Donemi (1644-1911).....	39
m) Çin Cumhuriyeti (1911-1949).....	40
n) Çin Halk Cumhuriyeti (1949-).....	40
B. Çin'de Dinler	41
1. Konfucys Oėretisi.....	42
2. Budizm.....	44
3. Taoizm.....	44
4. İslâm.....	45
5. Hıristiyanlık.....	46
a) Katolik Hıristiyanlık.....	46
b) Protestan Hıristiyanlık.....	47

KİNCİ BÖLÜM

İSLMIYET'İN ÇİN'E GİRİŞİ VE YÜKSELİŐ DÖNEMLERİ

A. Tang Hanedanı Doneminde (618-907) İslâm'ın Çin'e Girişi	52
1. Çin Kaynakları ve Bazı Menkibelere Göre İslâm'ın Çin'e Girişi.....	55
2. Deniz Yolu ile İlgili Ticari Faaliyetler.....	58
3. Çin'de İlk Yabancı Kültürel Tesirler ve Yabancıların Uyumu.....	59
4. Kara Yolu ile İlgili Ticari, Siyasi ve Diplomatik Faaliyetler.....	61
a) Talas Savaşı (MS 751).....	62
b) An Lu-shan İŐyanı (MS 755-757).....	64
B. Song Hanedanı Doneminde (960-1278) İslâm	65
C. Yuan Hanedanı Doneminde (1276-1368) İslâm	67
1. Yuan Doneminde Müslüman Toplum Huilerin Tarihçesi.....	73
a) Huilerin OluŐum Süreci.....	78
b) Çin Menkibelerine Göre Huiler.....	81
D. Ming Hanedanı Doneminde (1368-1644) İslâm	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN MÜSLÜMAN KÜLTÜRÜNÜN OLUŐMASI

A. Kültür Kavramı	94
1. Kültürün zellikleri.....	95
2. Kültürü OluŐturan Faktörler.....	95
B. Müslüman Misafir Kültürü: Tang Hanedanı Donemi	96
1. Çin'e İlk Gelen Müslümanlar ve İslâm'ın Çin'e Girişi.....	96
2. Fan fang (Yabancı YerleŐim Bölgeleri) Donemi.....	100
a) Fan fang Kavramı.....	101
b) Fan fangın Çin İslâm Kültürünün OluŐmasındaki nemi.....	102
c) İlk Müslüman YerleŐim Yeri: Guangzhou Fan fangı.....	103

3. Tang Dönemi Çin-Arabistan Ticareti ile İlgili Kanıtlar:	
Belitung Batığı	104
4. Talas Savaşı Sonrası Du Huan'ın Arap Ülkeleri Hakkında	
Seyahat Notları	105
a) Ku (Shan, Suriye)	106
b) Dashi (Arapların Ülkesi)	107
5. Çin İslam Kültüründe Tangping (Abdest İbriği) Sembolü	110
a) Çin'de Tangping Kültürünün Kökeni	111
C. Song Hanedanlık Dönemi (960-1127) Çin'de Müslümanların	
 Çoğalması	112
1. Müslüman Gök Bilimcilerin Çin İslâm Takvimine Katkıları	113
a) Ma Yize (马依泽): Song Hanedanlığı Çin'inde İslâmî	
Astronominin Kurucusu	114
b) Huaining Ma Aile Şeceresi ve Gök Bilimci Ma Yize	115
c) Ma Yize ve Qing Xian Ma Aile Şeceresi	116
d) Ma Yize'nin Çalışmaları ve Astronomiye Katkıları	118
D. Müslüman Kültürün Yerleşme Dönemi: Yuan Hanedanı Dönemi	120
1. Müslüman Yerleşik Kültürünü Kuran Topluluk Semu Renler	122
2. Müslüman Orta Asya Fars ve Türk Kültürünün Çin'e İntikali	124
3. Müslüman Arap, Fars ve Türk Kültürlerinin Çin'deki Müslüman	
Kültürüne Etkisi	126
a) Dil Kültürü	126
b) Günlük Hayat, Gelenekler ve Görenekler	128
c) İbadet Kültürü	129
d) Din Eğitimi	130
e) Sanat Eserleri	131
4. İslâm Öğretilerinin Çin Kültürü Terimleriyle Birleştirilmesi	131
5. Müslüman İlaç ve Tedavi Yöntemlerinin Çin'e Etkileri	132
a) Hui hui Tıbbi İlaçları	134
6. İslâm Mimari Geleneğinin Çin Mimarisine Etkisi	141
a) Çin'deki Cami Mimarisinin Ana Unsurları	143
b) Hui Camilerinin Genel Özellikleri	143
c) Çin Tarzı Kullanılan Mimari Elemanlar	145
d) İslâm Tarzı Kullanılan Mimari Elemanlar	146
e) İslâm Hat Sanatının Çin'de Kaligrafi Sanatını Etkilemesi	147
f) Tang ve Ming Dönemleri Arasında Çin'de Yapılan Bazı Önemli	
Camiler	152
g) Çin Cami Mimarisinin Geleneksel İslâm Mimarisiyle	
Karşılaştırması	155
h) Çin İslâm Kültüründe Kadın Camileri ve Kadın İmamlar	156

i) Çin Cami Kültürü Hakkında Taş Kitbeler.....	160
j) Jiaofang ve Cami Kültürü	161
7. Yuan Hanedanlığında Müslümanların Astronomiye Katkıları.....	169
E. İslâm Kültürünün inlileşmesi: Ming Hanedanı Dönemi (1368-1644).....	170
1. Ming Hanedanı Kurulma Sürecinde Müslümanların Katkıları.....	173
a) Zhu Yuanzhang'ın Müslüman Kimliği	174
b) Hanedanı Kurma Stratejisi.....	176
c) Zhu Yuanzhang'ın Müslümanları inlileştirme Yoluyla Koruma Stratejisi.....	177
d) Zhu Yuanzhang'ın Dinî Politikaları.....	178
e) Zhu Yuanzhang'ın Müslümanlar için Koyduėu Yasaklar ve Yasalar	182
2. Çinli Müslümanların Astronomideki alışmaları.....	183
a) İslâmî Takvim ve Yedi Büyük Mantıksal Adım.....	186
3. Osmanlı-Çin İlişkileri.....	187
4. Müslüman Kültürünün Güneydoğu Asya'ya Yayılması	190
a) Ming Döneminde Zhu Di ve Dünyanın En Büyük Deniz Gücü	192
b) Zheng He'nin Aile Kökeni ve Müslüman Kimliği	193
c) Zheng He'nin Müslüman Amiral Olarak Seçilmesi	194
d) İmparatorluk Filosunun İnşa Edilme Sebepleri	194
e) Zheng He Güneydoğu ve Güneybatı Seferleri.....	196
5. Huilerin Kültürel Entegrasyonu	206
6. inlileşmiş Konfcyanist Müslümanlar.....	212
SONUÇ	215
KAYNAKÇA	219
EKLER	239

KISALTMALAR

■

AA	: Asian Affairs
AAAG	: Asya Afrika Araştırma Kurumu
AAS	: Australian Academy of Sciences
ACSR	: Al Jazeera Center for Studies Report
AJSS	: Asian Journal of Social Science
AS	: Arap Dnyası (Alabo Shijie/阿拉伯世界)
AÜDTCF	: Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
AÜSBE	: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
a.g.t.	: Adı geçen tez
AM	: Asian Medicine
ATCML	: Approaches to Traditional Chinese Medical Literature
c.	: Cilt
CCCW	: Clerks and Craftsmen in China and West
CHEIA	: The Cambridge History of Early Inner Asia
CLM	: China Leadership Monitor
CM	: China Muslims
CPPCC	: Çin Halk Politik Danıřma Birlięi
CQ	: The China Quarterly
CRSS	: Current Research on Social Sciences
CSACSA	: Center for Studies in Asian Cultures and Social Antropology
çev.	: Çeviren
ÇHÇ	: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇHSDK	: Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı

DBTÇ	: Doğu Bilimleri Tarihi Çalışmaları
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
DÜBAM	: Dünya Bülteni Araştırma Merkezi
EHR	: Education and Humanities Research
EIYC	: Eurasian Influences on Yuan China
EJARS	: Egyptian Journal of Archaeological and Restoration Studies
ETT	: Eski Tang Tarihi (Jiu Tang Shu/旧唐书)
FÜSBD	: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
GAÇ	: Güneydoğu Asya Çalışmaları
GYTESBE	: Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Sosyal Bilimler Enstitüsü
HJAS	: Harvard Journal of Asiatic Studies
HMEIER	: Harvard Middle Eastern and Islamic Review
IAISB	: International Institute of Advanced Islamic Studies Bulletin
ICSS	: Institute of China Studies Series
IFM	: Islamic Forum Magazine
IJNA	: The International Journal of Neutical Archeology
İTED	: İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İÜSBE	: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
JA	: Journal Asiatic
JAA	: Journal of Arnold Arboretum
JE	: Journal of Etnopharmacology
JHUEAT	: Journal of Hebei University of Economics and Trade
JIA	: Journal of Islamic Architecture
JIMMA	: Journal Institute of Muslim Minority Affairs
JMBRAS	: Journal of Malasian Branch of the Royal Asiatic Society
JOS	: Journal of Oman Studies
JSS	: Journal of Sufi Studies
LUD	: Liaoning Uzmanlar dergisi
MÜSBE	: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
MÖ	: Milattan Önce
MPC	: 3rd Malasian Postgraduate Conference
MS	: Milattan Sonra
MW	: Muslim World
ÖDTÜAAAG	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Asya Afrika Araştırma Grubu
PR	: Politics and Religion
RCL	: Religion in Communist Lands

RICOI	: Research and Information Center on Islam
RÜİF	: Rize Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
S	: Sayı
s.	: Sayfa
SDÜİFD	: Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
SOE	: Studia Orientalia Electronica
SSİC	: Social Sciences in China
SÜSBE	: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
TDİD	: Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi
TNCHC	: The New Cambridge History of China
TP	: T'oung Pao
TTK	: Türk Tarih Kurumu
trc.	: Tercüme eden
WBCCR	: The Wiley-Blackwell Companion to Chinese Religions
WUSBD	: Wuyi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
YDZ	: Büyük Yuan Hanedanı Kutsal Devlet Düzenlemeleri
YKY	: Yapı Kredi Yayınları
YS	: Yuan Tarihi

ÖN SÖZ

■

İslâm'ın yedinci yüzyılda ortaya çıkmasıyla başlayan ve diğer kıtalarda yayılmasıyla devam eden süreç genellikle Arap Yarımadası'nın doğusunda tüm Asya ülkelerinde, büyük oranda sahâbîler, elçiler, göç eden çeşitli türden zanaatkâr Müslümanlar ve ticaret yoluyla olmuştur. Bugün dünyanın dördüncü büyük coğrafyasına sahip olan Çin'de yaşayan seksen milyondan fazla Müslüman da bu gerçeğin bir parçasıdır.

Arap Yarımadası'ndan çok uzaklarda olan Çin ile Araplar arasında Talas Savaşı (751) dışında hiçbir zaman savaş yapılmamıştır. Talas Savaşı da bir işgal savaşı olmayıp sadece Çinlilerin batıya doğru ilerleme heveslerinin son bulması ile sonuçlanmıştır. Talas Savaşı'nın en önemli sonucu kültürel değişimdir. Çinlilerin yenilgisiyle sonuçlanan bu savaşta Arapların en önemli kazancı Çin kültüründen öğrendikleri barut, kâğıt yapımı ve matbaadır. Bu savaştan sonra Çin, ülke olarak kendisini toparlarken en büyük kazancı da Tang döneminde tüccarlar vasıtasıyla Çin'e giren ve yeni intişar etmeye başlayan İslâm'la tanışmaları olmuştur. İslâm kültürü, Çin'de yerel kültüre uyum sağlamak yönünde birçok aşamalardan geçmiş, zaman zaman Konfüçyüs öğretileriyle uyumlu bir paralellik göstererek yerel halkı cezbetmiş ve kültürel gelişmesini Song ve Yuan hanedanlık dönemlerinde yerel Han kültürü ile birleştirip olgunlaştırarak yerleştirmiştir. Bu sürece kadar "misafir kültür" mahiyetindeki İslâm kültürü, Ming döneminde misyonunu tamamlayarak "Çinlileşmiş Müslüman kültürü" niteliğine sahip olmuştur. Qing dönemi Çinlileşmiş Müslüman kültürünün sürekli yerel Han kültürü ile çatışma ve kendini savunma dönemi olarak geçen bir zaman dilimidir. Bu yüzden bu dönem araştırma konumuz dışında

tutulmuş olup çalışmamızda misafir Müslüman kültürünün yerleşme ve Çinleşme dönemi olarak Tang-Ming dönemleri incelenmiştir.

Üç bölümden oluşan çalışmanın, birinci bölümünde Çin'de hanedanlık dönemleri, Çin'deki dinler hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, İslâm'ın Çin'e girişi olan Tang döneminden altın çağı olarak adlandırılan Ming dönemi sonuna kadar Çin'de İslâmlaşma süreci ve Müslümanlık, İslâm'ın Çin'e girişinde ilk Müslümanların yerleşimleri ile Tang-Ming dönemleri arasında Müslüman Arap, Fars ve Türk kültürünün Çin coğrafyasında nasıl yer bulup yerleştiği konularında genel bilgiler verilmiştir. Üçüncü bölümde ise Tang, Song, Yuan ve Ming hanedanlık dönemlerinde Müslüman Arap, Fars ve Türk kültürlerinin etkisinde oluşan Çin İslâm kültürünün yabancı kültürlerden hangi konularda, nasıl etkilendiği meselesi işlenmiştir. Batıdan gelen Müslümanların kimliğini ön plana çıkarmadan Müslümanları koruyan Ming hanedanı Zhu Yuanzhang'ın kanun ve fermanlarıyla yerel kültüre entegrasyonu, yerel Konfüçyüs kültürü ile uyum sağlayarak Çin'e yerleşmesi ve Konfüçyanist bir tarzı takip ettiği konularında detaylı bilgiler verilmiştir. Zaman zaman yerel kültürle ufak çatışmalar olsa da genelde uyum içerisinde Çin'de 1000 yıl hayatiyetini sürdüren Müslüman Arap, Fars ve Türk kültürü Ming dönemi ortalarından sonra Müslüman coğrafyası ile ilişkileri kesilen ve dinden uzaklaşan Çinli Müslümanların, Çin İslâm âlimleri vasıtasıyla nasıl Konfüçyanist Müslüman kültürüne (Çinleşmiş İslâm kültürü) dönüştüğü konusunda bilgiler verilmiştir.

Bu araştırma konusuna İslam Tarihi bölümünde başlamama vesile olan ve değerli bilgilerinden yararlandığım kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet Özdemir'e ve araştırmanın detaylandırılması ve sorgulanması yöntemleri konusunda geniş tecrübe ve bilgisiyle beni tüm aşamalarda cesaretle yönlendiren, yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Seyfettin Erşahin'e ve bu süreçte engin sabırlarını esirgemeyen aile üyelerime şükranlarımı sunarım.

Aziz Musa PARLAKYİĞİT
2020, ANKARA